

Przegląd problemowych artykułów hasłowych

Najwygodniejszym punktem wyjścia w prezentacji wybranych przez nas zagadnień chronologii leksykalnej jest *Wielki słownik języka polskiego PAN*, dzieło znane²³ i cenione, także dzięki jego nadzwyczajnej (jeśli nie liczyć jakichś zakłóceń w dostawie prądu do domu) dostępności za sprawą Internetu na całym świecie. W wyszukiwarce Google wystarczy wpisać zaledwie cztery literki: wsjp, które otwierają użytkownikom znaczny zbiór danych, zachęcający m.in. do kontynuacji²⁴ prac rechronologizacyjnych²⁵.

Struktura materiałów, które przygotowałem, jest prosta. W pierwszym akapicie po wyrazie hasłowym zostaje powtórzona, na niebieskim tle, pełna informacja chronologiczna ze strony www.wsjp.pl. Akapit następny zawiera dane nowe, spoza WSJP, z odpowiednimi komentarzami, w tym (nie w każdym wypadku) reprodukcje cyfrowe cytatów dokumentacyjnych.

Jeśli hasła, które mnie zainteresowało, nie ma na stronie www.wsjp.pl, to oczywiście pole z tłem niebieskim się pod tym hasłem nie pojawia.

abonament

SJPDun

ISJP

PSWP

USJP

Pas

SIJPArct

SJPDor

SJPWar

Autorzy odnotowali obecność danego rzeczownika w różnych słownikach, ale z jakiego powodu zostały one wyliczone niechronologicznie? I dlaczego słupek abreviatur słownikowych jest niepełny? Chodzi o brak pozycji: SJPWil. Artykuł z tego słownika reproduujemy tutaj:

Abonament, u, lm. y, m. (z fran.) 1) podpisanie się na zapowiedziane dzieło lub inne przedsięwzięcie. 2) = przedpłata na posiadanie lub używanie jakiej rzeczy.

Warto dodać, że omawiane hasło występuje w: Wierzch1851.

²³ Na przykład niedawno wspomniała o nim znakomita „Warszawska Gazeta” (2020, nr 34, s. 4) z powodu awantury medialnej wokół przeuroczego słowa *Murzyn* i *Murzynka*. Każde takie zdarzenie: przywołanie w mediach publicznych czy społecznościowych, mainstreamowych bądź drugiego sortu, jakiegoś słownika narodowego lub innego dzieła leksykograficznego o najwyższej randze naukowej jest zawsze interesujące dla lingwistów – interesujące i ważne.

²⁴ Por. m.in. Wierchoń P. 2008a, 2008b, 2008c, 2009a, 2009b; Witas P. P. 2020.

²⁵ W których, podkreślam, NFJP z racji ograniczenia danych do jednego stulecia nie może być traktowany jako narzędzie pierwszej rangi!

Nasuwa się jeszcze pytanie, dlaczego w powyższej schaczonej historii leksykograficznej danego hasła figuruje Pas. W indeksie a tergo do tego dzieła²⁶ owej pozycji brak; nie ma jej także w Dodatku (uzupełnieniu) na s. 70 owego indeksu. Aby materiał dowodowy nt. nieistnienia wyrazu **abonament** w Pas był kompletny, reprodukuje niżej dwie kolejne strony tego dzisiaj trudno już dostępnego opracowania, by pokazać, że między artykułem ABLEGAT a artykułem ABRAHAMOWY nie ma pozycji ABONAMENT.

mu niezabito. 90r. A nasz Iaworski czy nie uszedł też? 90v. Pyta Chorąży ato czy płowy. 96v. A dłaczegosz to? 147r. A WCi co dotego. 154v. A ludzie kedy? 158v. Agdziesz WSC bywasz? 160v. Rzeczce AWoiewodzin to Miod. 163r. A na co zes tu Stanał? 180v. A z kąd się tych Tynfow narodziło? 194r. A ktosz to iest General Frangiel [Wrangel]. 195r. A na ktoregosz? 233r. A Thezeusza za co pisma wspominał. 275r; 57r, 59v, 73r, 75r, 89r, 90r, 90v, 91v itd., itd. △ A czemu (3): Alleguiesz WMMPan wielkiej Pamięci Xiędza Zadzika aczemu go WMMPan nienasladuiesz? 194v; 73r, 183r. △ A cóz to (1): Idę do Piwnickiego y powiedam mu to. Az Piwnicki a coz to WSC zartuiesz. 160r. △ A czemuż (1): A czemusł Piomienczykiem ten Herb iest nazwany Temu ze iasny piomien zęgęby pokazany. 270v. △ A to co (1): Wszedł [sc. Czarniecki] ze drzwi spoyrzawszy na konie ato co? gdzie tak do brych koni na brali. 158v.

2. w zdaniach oznajmujących (37) △ A osobliwie (23): Z kozdym zosobna było co robic a osobliwie z Dunkoron[kiem [Dołgorukim]]. 99v-100r. Moskiewskie wojska a osobliwie owe Boiarskie Chorągwie w szyku stojące są tak straszne iako narod zadęń nieiest. 107r. Nie moda w Swoiey Oyczynie a osobliwie stojąc na Consistencyach dwory szlacheckie rabować. 155v. Ale kiedy albo mnie kto rad szczerze, albo ia też komu, a osobliwie kochanemu iakiemu konfidentowi to w ten czas naszey mody Poljkiey niepodobna nieobserwować. 279r. Niech będzie Imię iego Przenayswiętsze pochwalone na Wieki. Pokornie Supplikuiąc że by nas w kozdych afflikiyach a osobliwie w chorobach z Swoiey Oycowskiej niewypuszczał opieki. 281r; 54v, 65v, 80v, 116r-116v, 119v, 121v, 123r, 150r itd., itd. △ A zwłaszcza (7): Często Szwedzi tego fortelu zazywaią in pugna a zwłaszcza gdy w porcie zastaną debiliores [słabszych] od siebie aemulos [nieprzyjaciół]. 70r. Drudzy też winszowali ale przecię naniego. [sc. Mazepe] mi mruoczno bywało a zwłaszcza podpilemu. 174v. Nieposzedłem na zamek bałem się

przecie a zwłaszcza po trzewosci. 175r-175v; 102r, 216v, 217r, 221r. △ A po prostu (2): Tegoz Roku okazya była pod Rodawicami [Podhajcami] a poprostu Wojsko nasze z Sobieskiem Hetmanem w Obledeniu było. 226v. Prosiłem rozgrzeszenia ex voto promiśi [z uczynionej obietnicy] .. z iedną Damą Matrimonii [małżeństwa] ktore że niedoszło a Staneło protunc Temerario ausu [wówczas z płochęj nierozwagi] a poprostu mówiąc z zakochania. 178v. △ A cóz (1): Na te działa utopione mowil że to wszystkie moje będa ale mi się to rzecz niepodobna widziała Biorąc miarę iaka bida kiedy działo w błoie uwieżnie a coz kiedy w Morzu. 70r.

~ między powtórzonymi zaimkami △ Taki a taki (2): 104r, 185r p. TAKI △ Ten a ten (2): 158v, 253v p. TEN △ Tam a tam (1): 168v p. TAM

3. w wyrażeniach i zdaniach wykrzyknikowych (16): Wezmie besztac zle zyczyc a Szelmo dy to iuz Święto. 66r. Rzeczce mi a zdrayca pokąsałes mi braci. 88v. A dla Boga dyc krol IoMSC wie zem ia przez te lata piniędzy niezbierał. 179v. A MSCi Panowie trzeba się wstydzic Boga y Ludzi. 239r. Pocznie mu Łaiac A Szaldra taki Synu. 267r; 60v, 156v, 158v, 162v, 167v, 173v, 181v, 185r, 198r, 232r, 251v.

ABDYKACYJA (1) rz że «zrzeczenie się władzy monarszej, złożenie korony»: To go [sc. króla Jana Kazimierza] do desperacyie apotom do Abdykacyie przywiodło. 204v. (łac. abdicatio)

formy: lp. D.

ABDYKOWAĆ (1) cz «zrzec się władzy, urzędu»:

◇ fraz. Bellonie abdykować «porzucić rzemiosło wojenne»: Podobno rzadko kto się z iego Pallestry oberze, ktoby Niewolał Bellonie abdykować do Cerery się Applikować. 205v. (łac. abdicare)

formy: bezok.

ABLEGAT (1) rz m «posłaniec, wysłannik»: Biezy z kartą ten co zawsze

²⁶ Pason A., Żelazko K. (oprac.) 1976.

zwyki bywać ablegatem. 176v. (łac. ablegatus = posłany)

formy: lp. N.

ABRAHAMOWY (1) *pm od Abraham* △
Plemię Abrahamowe 247 r p. PLEMIE

formy: lp. B. n. abrahamowe.

ABSENTOWAĆ SIĘ (2) cz «być nieobecnym, oddalać się»: Taka była dyscyplina w naszey dywizyey, że Panie zachoway absentowac się długo od Chorągwie Towarzyszowi. 81r. Panowie Pułkownicy Rotmistrze y insi Officyerowie Aby się od Pułkow y Chorągwi swoich sine Legali Impedimento [bez prawnie uzasadnionej przeskody] nie absentowali. 218v. (łac. absentare)

formy: bezok. absentować się 81r; ~ cz. prze. lm. 3 os. mos. absentowali się 218v.

ABSZYT (1) *rz m* «zwolnienie ze służby wojskowej»: Kto kolwiek do Polski chce wynisć wolno mu in Gratiam [korzystając z ulaskawienia] Radzieiowskiego abszyt y kontentacyą wzięwszy. 73r. (niem. Abschied)

formy: lp. B.

I **ABY** (85) *sp* wprowadza zdanie a) *dopelnieniowe* (49):

~ *bez odpowiednika zaimkowego w zdaniu nadrzędnym* (41): To to jest rozumnego wodza dzieło domyslic się y zabezpiec aby nie gubic Woyska. 72r. I owe [sc. konie] co się po ogrodach poniewieraly kazalem Urzędnikowi aby pobrał. 157v. Niegodni aby pies za zdrowie ich pił pomyje bo ludzi potracili. 164v. Mowią że tu podwod tak wiele niemoze bydz. A ia mowię że trzeba aby były. 168v. Życzymy aby się wrocila ywkorzenila dawna y spolna miłość, y iedność. 211r; 80v, 87r, 145v, 146r, 149av, 151r, 151v, 162r itd., itd.

~ *z odpowiednikiem zaimkowym w zdaniu nadrzędnym* (8): Kładę tedy na tym miejscu młodym Ludziom ... Taką admonitią że by kozdy z szkół wyszedzy starał się o to pilno aby się rzeczom przysłuchał y przypatrzył na Seymach. 201 r. Zabie-

gaiąc temu abysmy do takich Inkonwencyency nieprzyszli iako z Prusami starać się będą ... posłowie. 217v. Iezeli pozyję na tym będą stał aby Seymy odprawowały się na koniach. 231v; 114v, 194r, 208r, 242r, 272v.

b) *okolicznikowe celu* (19): Jam tu przyjechał abym dziękował WMMPanu ze tu iestes Opiekunem zony moey. 83v. Powiedaią sposob żeby posłał do pobliszych Miast aby się tez do tego przyozyli. 168v. Z mysliliscie sobie Minnicę Tynfowską we Lwowie abyscie zebrali dobrą monetę na pozytek swoy. 194r. Z namis się w tey urodził Oyczyźnie ... od nas wolnemi głosami wezwany abys nam Panował. 227r-227v; 81r, 148v, 151r, 161r, 161v, 161v, 170r, 187r itd., itd.

c) *podmiotowe* (8): Niepodobna abyscie się tam mieli przeprowadzić. 75r. Iezeli Ich Podiadz dognał nie podobna aby Ich Miał tak osaczyć Zeby mieli Wszyscy zginąć. 91r. Ex pedit [przystoi] aby się KROL IMSC uiał o swoię y o naszę obelgę. 140r; 65r, 76r, 123v, 205v, 272v.

d) *przydawkowe* (7): WMMPana ... przeymować będą z prozbą moią abys WMMPan do Domu mego nakrotki czas raczył divertere [wstąpić]. 173r. Musiała Stanąć konstytucya aby dwa Seymy odprawowały się po Sobie, w koronie a trzeci w Litwie. 250v. Zadnego niebyło podobienstwa aby Bog miał zęmną takie dziwy uczynić w momencie prawie, iakie uczynił. 279v; 121r, 187v, 216v, 281r.

e) *orzecznikowe* (2) ~ *z odpowiednikiem zaimkowym w zdaniu nadrzędnym*: Taka była Ordynacya aby wszystkie pułki iednego dnia Stanęły w ybozie [w obozie]. 71r; 71v.

II **ABY** (4) *pt* *ograniczająca* «choćby, tyłko, zaledwie»: Gdy bym był miał wtęnczas aby iednego Czeladnika przy sobie mogli by być iako naypiękniejszych Rurmakow nawybierać. 96r. Są tez to y insi zanci Prałaci Biskupi kollegowie twoj ... Wszak to Ludzie iako y ty A Słychać że na nich aby Podobienstwo Postępkow twoich zacny Pasterzu. 193v; 142v, 170r.

abonent

SJPDun

ISJP

PSWP

USJP

Pas

SIJPArct

SJPDor

SJPWAr